

Acsay Judit:

AJÁNLÁS AZ EURÓPÁNKÉRT-DÍJRA: BEREND T. IVÁN

Termékeny és sokoldalú szakember, akit aligha kell bemutatni: életének legtöbb fontos részletét ismerhetjük például R. Hahn Veronika interjúból, kiterjedt munkásságát összefoglalóan a Wikipédia mellett számos szakmai kiadványból, hiszen az 1990 óta az USA-ban élő Berend T. Iván könyveivel és szócikkeivel folyamatosan a magyar tudományos közélet szereplője maradt.

Miután 2015-ben, 25 évnyi ottani tanítás után nyugdíjba ment a UCLA (University of California Los Angeles) egyetemről, immár publicistaként még közelebb jött, fölerősödött érdeklődésével csaknem visszatért hozzánk. Ahogy mondani szokták, naprakészen „otthon”, avagy „képben van” Magyarország és Európa fontos ügyeiben. Ismeri, sőt a kívülálló pozíciójából sokszor pontosabban, világosabban ismeri föl és merészebben nevezi néven a változatos gondjaink mögött húzódó ellentmondásokat, rejtett szándékokat, ügyes manipulációkat és rafinált csúsztatásokat, vagy éppen a sajnálatos hazugságokat. A politika veszélyes játékait, és a determinációt, hiszen történészként (konkrétan: gazdaságtörténészként) pontosan tudja, hogy a dolgok sosem éppen itt és most esnek meg, lévén mindennek előzménye és oka, amelyeket célszerű komolyan venni. Magáról (is) mondja egy régebbi, 2018-ban a Népszavában megjelent cikkben, hogy *„a múlt nem hagyja magát eltörölni”* (akkor sem, ha ennek az ellenkezőjét zengtük egykor az iskolai énekkarban).

Csupán néhány kiragadott példa Berend T. Iván koherens és átfogó szemléletére: a magyar inflációról írt cikkét (Élet és Irodalom, 2023. július 21.) 2019-ből és széles merítésű nemzetközi adatokkal, no meg a statisztika mint olyan lényegével indítja: *„2019-ben inflációs folyamat indult a világban. 2020-ban még csak 3,2 százalékot tett ki, majd 2021-re 4,4, 2022-re pedig 8,7 százalékra emelkedett. Ezek a világtárgyszámok azonban nem mutatják a valóságot. A statisztika ... átlagokkal dolgozik, de átlag a valóságban nem létezik.”*

Ugyancsak több oldalról reflektál a központi migrációs politikával szemben hozzánk most éppen mégiscsak beinvitált vendégmunkások problémájára *„Számos rossz állapotban lévő ország tehát kutasítja, jó néhány fejlettebb, gazdagabb ország ugyanakkor keresi és befogadja a migránsokat. A világ átalakulóban van.”* (Népszava, 2023. június 28.)

Néha biztatja, csaknem vigasztalja, egyben felelősségre inti az olvasót: *„A miniszterelnök állandó kakaskodása ellenére is jól tudja, hogy az Unióból való kiválás nemzeti tragédia lenne, hiszen az elmúlt évtizedek évi 3-4 százalékos, néha azt is meghaladó gazdasági emelkedése elsősorban a magyar nemzeti jövedelem 3-4 százalékaival egyenértékű uniós támogatásra épült, és annak megszűnése, a vámhatár visszaállítása mind az európai tőkebefektetéseket, mind pedig az európai piaccal való kereskedelmi kapcsolatot aláásná, évtizedekkel visszavetné és a hanyatlás útjára taszítaná az országot. Veszélyes a tűzzel játszani.”* (Népszava, 2023. november 7.)

Ehhez a figyelmeztetéshez szorosan köthető az a korábbi cikke, amelyben szívfájdító pontossággal foglalja össze az ünnepeelt 1848-as forradalommal szemben mára csaknem teljesen elfeledett kiegyezés utáni fellendülést. *„Vajon mi az igazi helye*

1867-nek és az ez évtől fél évszázadon át tartó dualizmus rendszerének a magyar történelemben? (...) A modern magyar gazdaság kialakulása jórészt az osztrák és más külföldi beruházások következménye volt. A dualista korszak első éveiben a befektetések 60 százaléka külföldről jött, de a korszak egészében is a Magyarországon befektetett tőke 40 százaléka osztrák-nyugati beruházásból származott. Ez hozta létre – 56 százalékos befektetési részarányban – az ország modern bankrendszerét.” (Népszava, 2023. május 31.) Nem téved nagyot, akinek erről a kilencvenes évek első felének folyamatai is eszébe jutnak. S az sem, aki meglátja ugyanazt a keserű következményt, hogy (bár különböző okokból) sem 1867, sem 1990 nem tudott úgy beérni, hogy hosszú távra kialakuljon a gazdaságilag erős, világnézetileg nyugatos, önálló és önjáró, felelős döntésekre képes hazai polgárság. Amelynek hiányát nap mint nap szenvedjük.

Másutt ennél harciasabban fogalmazza meg a nyugati (értsd: polgári) értékrend fájó hiányát. „Közép- és Kelet-Európa autokráciába fordult országaiban a Nyugat-ellenesség és a Nyugat úgymond lezüllése és hanyatlása középponti politikai témává vált. Vlagyimir Putyin és Orbán Viktor úgyszólván naponta beszél erről. ... (Orbán Viktor) egyenesen úgy látja, hogy ...a nyugati civilizáció korábban megrendíthetetlennek hitt tartóoszlopai repedeznek.” (Népszava, 2023. április 19.)

Berend következetesen és plasztikusan érzékelteti, hogy a globalizált világban minden mindennel összefügg: így kerül a képbe Magyarország és Európa mellett Ukrajna, az USA, Kína vagy Oroszország, s az utóbbival akár olyan abszurdumok, mint Alaszka orosz visszakövetelésének gondolata. Amit rossz hallani, de jó tudni: „2022 júniusában maga Putyin is őszintén kimondta: Ukrajna visszafoglalásának célja Oroszország mint nagyhatalom visszaállítása. Magát Nagy Péter cárhoz hasonlította, amikor felidézte, hogy Péter 21 éven át folytatta a Nagy Északi Háborúját, hogy Svédországtól elszakítsa, Putyin szavaival visszavegye az orosz területeket. ... Ebben a kontextusban nem is olyan meglepő Alaszka kérdésének napirendre tűzése.” (újnepszabadság.com, 2024. február 4.). Hát így gondolkodjunk a svéd NATO-csatlakozás halogatásáról.

Elnézést, hogy nem sikerült csak a 2023-as év keretén belül maradni, de legtöbb írása gyors reakció. Berend T. Ivánnak a Népszavában, az Élet és Irodalomban, az online újnepszabadságban rendszeresen megjelenő (sőt, a személyéhez finoman szólva nem éppen barátian viszonyuló Mandinerben pedig gyakran másodközlött) cikkei aktualitásokhoz kötődnek. A ma vagy a tegnap – tudjuk, mennyire gyorsan mulandó – eseményeire reflektál, de a mai és tegnapi kocsmán messze túllépő, vagy – a pontosság végett is – a múltba érzékenyen visszatekintő igénnyel. Így ha maguk a témák elsodródna is szemünk előtt a felgyorsult időben, Berend hozzájuk fűzött kommentárjai jó eséllyel hosszú távon érvényesek maradnak. Mert tiszták, világosak, tárgyilagosak, pontosak, lényeglátók.

Az utóbbi néhány évben, így 2023-ban is folyamatosan megjelent publicisztikáival magasan megüti az Európánkért-díjra az újságírás műfaji követelményei szerint is feljogosító mértéket. Hozzáteszem: a világ túlsó feléről is hibátlan magyarsággal.

De van más is: az ifjúság modern műfajának tartott személyes blog, amit túl 93. életévén fiatalos frissességgel tart naprakészen. Ha venném a bátorságot, hogy meghatározzam blogjának stílusát, azt mondanám, érzelmekkel áthatott realista

írásokat olvashatunk a Substack felületén. Ezekben a szövegekben mindig ott az empátia: az egyén és a világ, benne Magyarország és Európa felé irányuló aggodalom és (halvány) remény. Berend T. Iván blogfolyama egy maga teremtette műfaj: miniatűr (és nem mini – ez fontos különbség!) esszék sora. A blog élményszerűségének egyik magával ragadó forrása a szabadság. Szabad a szellem (ahogy Berend T. Iván teljes oktatói, rektori, akadémiai pályafutása során is az volt), s ami talán még fontosabb, szabad a lélek is. Elkötelezettség „csak” a józan kritikai gondolkodás iránt van: ha ránézünk valamire, akkor nézzük meg alaposan, és semmiképp se csapjuk be magunkat, s akkor másokat sem fogunk félrevezetni.

Berend T. Iván mint publicista és blogger személyében egy felvilágosult (igen, akár a szó eredeti, 17-19. századi értelmében is annak nevezhető) szerzőt ajánlok az Európánkért-díj tisztelt Kuratóriumának szíves figyelmébe.